

KÜLTÜREL NOSTALJİ VE DENEYİM EKONOMİSİ BAĞLAMINDA TURİSTİK DOĞU EKSPRESİ

İlayda YILDIRIM*

Öz: Türkiye’de 1939 yılından beri doğu-batı arasında değişen güzergâhlarda sefer yapan Doğu Ekspresi, doğal, kültürel ve tarihî zenginlikler barındıran önemli demir yolu rotalarından biridir. İlk olarak İstanbul-Erzurum arasında seferlerine başlayan bu tarihî tren, 1991 yılından itibaren Ankara’dan yola çıkıp Kırıkkale-Sivas-Erzincan-Erzurum güzergâhını izleyerek Kars’a kadar ulaşmaktadır. TCDD, artan ilgi üzerine 2019 yılında Turistik Doğu Ekspresi seferlerini başlatmıştır. Sosyal medyanın da etkisiyle nostaljik bir tren turizmine dönüşen bu seferler, yaratıcı turizm ve deneyim ekonomisi açısından önem taşımaktadır. Turistik Doğu Ekspresi rotasında bulunan şehirler zengin kültürel mirasıyla da dikkat çekmektedir. Bu rotadaki faaliyetler, ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel farkındalığı artırarak sürdürülebilir turizmin gelişimine katkı sağlamaktadır. Türkiye’nin önemli demir yolu seyahat rotalarından biri olan Turistik Doğu Ekspresi, makalede toplumsal, kültürel ve ekonomik etkileriyle incelenmiş, deneyim ekonomisi bağlamında ele alınmıştır. Makalenin amacı, toplumsal değişimler ve postmodernizmin etkisi altında gelişen deneyim ekonomisi çerçevesinde Turistik Doğu Ekspresi’nin rolünü halk bilimi bakış açısıyla inceleyip değerlendirmektir. Makalede literatür taraması yapıldıktan sonra doküman incelemesi ve kültür analizi yöntemleri kullanılmıştır. Doğu Ekspresini deneyimleyen kişilerin sosyal medya ortamlarındaki paylaşımları ve ilgili turizm şirketlerinin kendi web sayfalarındaki görsel içerikler de veri olarak kullanılmıştır. Elde edilen bulgular arasında, farklı sektörlerin folklor ürünlerinden yararlanmasına örnek olarak Turistik Doğu Ekspresi dikkat çekmektedir. Bu örnekte, yerelin kültürel unsurları otuz bir saat süren yolculuk boyunca mekân, ürün ve gelenekler aracılığıyla deneyimlenmektedir. Bu deneyim süreci, folklor ürünlerinin yaratıcı turizm alanında kullanılmasına örnek ve benzer deneyim alanları yaratılmasına kültürel model teşkil etmektedir. Bu verilerden hareketle Turistik Doğu Ekspresi’nin halk kültürünün, yerel kültürel mirasın, deneyimin ve gündelik hayatın keşişim noktasındaki konumunu derinlemesine irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Turistik Doğu Ekspresi, Nostalji, Deneyim Ekonomisi, Yaratıcı Turizm, Folklor

Cultural Nostalgia and Experience Economy in the Touristic Eastern Express

Abstract: The Eastern Express, which has been operating on routes varying between east and west in Türkiye since 1939, is one of the important railway routes containing natural, cultural and historical riches. This historical train, which first started operating between Istanbul and Erzurum, departed from Ankara in 1991 and reaches Kars by following the

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, E-posta: ilayda_yildirim@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4339-7891

Kırıkkale-Sivas-Erzincan-Erzurum route. TCDD started Touristic Eastern Express services in 2019 upon increasing interest. These trips, which have become a nostalgic train tourism with the influence of social media, play an important role in terms of creative tourism and experience economy. The touristic Eastern Express also attracts attention with the rich cultural heritage of the cities on its route. Activities on this route contribute to the development of sustainable tourism by increasing cultural awareness at national and international levels. Eastern Express, one of Turkey's important railway travel routes, is examined in the article with its social, cultural and economic effects and discussed in the context of the experience economy. The aim of the article is to examine and evaluate the role of the Touristic Eastern Express from a folklore perspective within the framework of the experience economy developing under the influence of social changes and postmodernism. After a literature review, document analysis and cultural analysis methods were used in the article. The social media posts of people who experienced the Eastern Express and the visual content on the relevant tourism companies' own websites were also used as data. Based on these data, the position of the Touristic Eastern Express at the intersection of folk culture, local cultural heritage, experience and daily life has been examined in depth. Among the findings obtained, the finding that different sectors benefit from folklore products, as well as the local cultural elements on the Touristic Eastern Express, are experienced through places, products and traditions during the thirty-one hour journey, stands out. This experience process serves as an example for the use of folklore products in the field of creative tourism and a cultural model for creating similar experience areas.

Keywords: *Those should be written in at least 3 and at most 10 words under the general scope of the study.*

Giriş: Kültürel Değişim, Deneyim Ekonomisi ve Kültürel Miras İlişkisi

Kentleşme ve dijitalleşmenin yanı sıra tarihsel ve politik pek çok etkenle şekillenen sosyal değişimler, kültürel dönüşümleri hızlandırır. Sosyal bilimler kendi yöntem ve yaklaşımlarıyla farklı açılardan konuyu ele alır. Tezcan'a göre kültürel değişim, "en genel hâliyle herhangi bir toplumun sahip olduğu kültür tipinin başka bir tipe dönüşmesi" (2008, s. 200) sürecidir. Bu değişim geçici ve anlık olmayıp köklü ve görülebilen bir süreçtir. Kültürel değişimler herhangi bir yönü ifade etmemekle birlikte, ilerlemeyi veya gerilemeyi işaret edebilir. Her toplumda farklı hız, yön ve zamanda gerçekleşen kültür değişimlerinin nedenleri ve sonuçları da o topluma özgü olarak şekillenir. Coğrafi, kültürel, ekonomik şartlar ile nüfus faktörü ve günümüz dünyasında özellikle teknolojik gelişmeler ve kentleşme, değişim olgusunun nedenlerinden birkaçı olarak sıralanabilir. Bu faktörlerin hepsinin ilişkileri karşılıklı olup birbirini etkilemektedirler. Bir toplumsal ve buna bağlı olarak kültürel değişim olgusundan bahsedildiği zaman "modernleşme" kavramı üzerinde de durulması gerekir. Nitekim, "modernleşme 17.yüzyıldan itibaren Avrupa'da başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan, toplumsal yaşamı bütün yönleriyle etkileyen sosyal değişimin adıdır" (Yaka, 2012, s. 269). Osmanlı yenileşme hareketlerinden başlayarak Cumhuriyet Türkiye'sine kadar uzanan süreçte Türk modernleşmesi insanın, toplumun ve kültürün değişimine neden olmuş bir olgu olarak değerlendirilebilir. "Batı'da da değişken-geçişken dinamikler modernleşme süreçlerinde Türkiye'ye bir yanıyla takip, taklit, terkip, tenkit bir yanıyla da kültürel şizofreniler üretecek çatışmalar şeklinde yansımıştır" (Avcı, 2023, s. 1194). Erol Güngör (2010) toplumsal değişim anlayışı ve Türk modernleşmesi üzerine görüşlerini belirttiği "Kültür

Değişmesi ve Milliyetçilik” adlı çalışmasında kültürel değişimin birçok farklı nedeni olduğunu belirtirken sanayileşme ve teknolojinin bu süreci hızlandırdığını ifade etmektedir.

Son üç yüz yıldır sancılı bir şekilde devam eden ve birçok farklı alana etkileri olan Türk modernleşmesinin ardından postmodernizm, küreselleşme ve bilgi toplumu gibi düşünsel ve sosyoekonomik düzeyde önemli gelişmelere yol açan kavramlar ortaya çıkmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren modernizm eleştirisi kendini göstermeye başlamış ve modernizmin ortaya çıkardığı problemlerin sorgulanmasından postmodernizm doğmuştur. Modern dönemin kitleleşme olgusu eleştirilmeye başlanmış, evrensel ve bütünsel bir kültürün yerini çok kültürlülük almıştır. Birbirine bağlı süreçler olarak sanayi devrimi, modernleşme ve özellikle teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan bilgi toplumu aşamaları da küreselleşmeyi meydana getirmiştir. “Küreselleşme kavramlarına bakıldığında evrensellik kadar yerelliği, modernleşme kadar gelenekselliği içerdği görülmektedir” (Yaka, 2012, s. 431). Küreselleşme, yalnızca kültürlerin birbirine benzemesine yol açan bir homojenleşme süreci değil, aynı zamanda yerel kimliklerin korunmasına ve güçlenmesine olanak tanıyan bir zemin de sunmaktadır. Evrensellik ile yerellik, modernleşme ile geleneksellik arasındaki bu çift yönlü ilişki, küreselleşmeyi yalnızca tek bir doğrultuda ilerleyen bir süreç olmaktan çıkarıp daha karmaşık ve katmanlı bir yapıya büründürmektedir. Bu bağlamda, küreselleşmenin hem yerel kültürleri dönüştüren hem de onlara yeni bağlamlarda yaşama imkânı sunan bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Böylece, küreselleşme süreçleri içinde geleneksel öğelerin modern unsurlarla birlikte var olması, kültürel çeşitliliği zenginleştirirken yerel ve evrensel değerlerin karşılıklı bir etkileşim içinde yeniden anlam kazanmasına yol açmaktadır

Toplum hayatının geçirmiş olduğu tüm değişim dönemleri ile ekonomik yapı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Her türlü ekonomik hareketin arkasında bir zihniyet dünyası vardır (Sarıtaş, 2002, s. 399). Toplumsal hayattaki her türlü değişim olgusu ekonomik yapının yönünü belirlemektedir. Özellikle teknolojik alandaki değişimler ve gelişmeler toplum hayatını ve doğal olarak ekonomik yapıyı da değiştirmektedir. “Bu nedenle öncelikle teknolojik yapılanmadaki değişimden başlayarak toplumsal ve ekonomik yapılanmayı açıklamak gerekir” (Erkan, 2018, s. 52). Tarım toplumdan, sanayi toplumuna ve bilgi toplumuna geçişle birlikte ortaya çıkan farklı ekonomik değer kaynakları bu duruma örnektir. Pine ve Girmore (1998) tarafından ekonomik değer sistemi kavramsallaştırılması şu şekilde yapılmıştır:

Tarım Ekonomisi	Elde Etme	Meta
Sanayi Ekonomisi	İmal Etme	Mal
Hizmet Ekonomisi	Sağlama	Hizmet
Deneyim Ekonomisi	Sahneleme	Deneyim

Tablo 1. Pine ve Girmore tarafından kavramsallaştırılan ekonomik değer sistemi

Toplumsal ve sosyal yapının değişim süreçlerine bağlı olarak farklılık gösteren ekonomik yapının postmodern dünyadaki insanların deneyim ihtiyaçlarını karşılayan ve duyularla zenginleştirilmiş bir biçimde sunulan deneyim ekonomisine dönüştüğü görülmektedir. Pazarlama ve tüketim anlayışında yaşanan değişim arkasındaki itici güç ise bireyin kendini ve kimliğini gerçekleştirme çabası olarak açıklanabilir. Maddi olarak

tanımlanmış piyasa anlayışından, postmodernist bir pazara dönüşüm sırasında ürünün tek başına önemi ikinci planda kalırken ürüne katılan hikâyeler birincil rol oynamaya başlamıştır. Dolayısıyla deneyim ekonomisinde bir katma değer unsuru olarak müşteri deneyimine hizmet anlayışı hâkim rol oynamaktadır (bk. Mehmetoğlu, Engen, 2011, s. 240). Deneyim ekonomisi, geleneksel mal ve hizmet odaklı ekonomilerin ötesine geçerek, tüketicilere özgün, kişiselleştirilmiş ve duysal açıdan zenginleştirilmiş deneyimler sunmayı merkeze alan bir ekonomik modeldir. Pine ve Gilmore'un geliştirdiği bu kavrama göre, tüketiciler artık yalnızca ürün veya hizmet satın almakla yetinmemekte, aynı zamanda kendilerini ifade edebilecekleri, özgün deneyimler aramaktadırlar. Bu doğrultuda deneyim ekonomisinin temel dinamikleri, sahneleme, kişiselleştirme ve tüketiciyi aktif bir katılımcı olarak konumlandırma unsurlarına dayanır. Kültürel miras ile olan ilişkisine gelince, deneyim ekonomisi, kültürel mirasın sadece bir öge olarak sunulmasının ötesine geçip, mirasın sahnelenmesi ve aktif deneyim unsurlarıyla zenginleştirilmesi anlamına gelir. Böylece yerel kültürel değerler, turizm faaliyetleri aracılığıyla hem korunmakta hem de yeni tüketici nesillerine cazip hâle getirilmektedir. Kültürel mirasın bu çerçevede deneyim ekonomisinin bir parçası hâline gelmesi hem kültürel sürdürülebilirliği desteklemekte hem de yerel ekonomiye katkı sağlayan bir değer dönüşümüne olanak tanımaktadır.

Modern tüketiciler bağlam istemektedir. En büyük bağlam sağlayıcısı ve deneyim üreticisi alanlardan birisi turizmdir. Sahneleme odaklı deneyim ekonomisinin farklı bağlamlarda tüketicilere sunduğu deneyimler içerisinde turizm endüstrisi ön plana çıkmaktadır. Modern turizm paradigmasından postmodern turizm paradigmasına geçişle birlikte yaratıcı turizm, deneyim turizmi, yavaş seyahat, alternatif turizm gibi çeşitli turizm türleri ortaya çıkmıştır. Turizm tercihlerinde meydana gelen kronolojik farklılığın geri planında ekonomilerin temel kaynaklarının farklılaşması olabileceği gibi kültürel değişim pratikleri de önemli rol oynamaktadır. Özellikle yerel kapasiteyi kullanarak özgünlük, bireysellik ve sürdürülebilirliğin odağında turizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bir deneyimsel turizm olarak değerlendirilebilecek olan Turistik Doğu Ekspresi'nde de bireyler yalnızca seyahat etmekle kalmayıp aynı zamanda bulundukları çevreyi ve kültürü izleyerek deneyim kazanmaktadırlar. Doğu ekspresinin rotasında bulunan şehirlerin yaratıcı turizme konu olabilecek özgün kültürel değerleri söz konusudur. Turistik faaliyetler sırasında yerel kültürün deneyimlenmesi seyahat için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Yerel kültürü öğrenmek turistik deneyimin hatırlanabilirliğini önemli ölçüde attırmaktadır (Bayraktar, 2020, s. 30). Bu noktada çalışma içerisinde Turistik Doğu Ekspresi örneğinden yola çıkılarak bir bölgenin halk kültürünün, somut ve somut olmayan kültürel mirasının ve belleğinin kültürel bağlam içerisinde, tüketiciyi de üretim sürecine aktif bir şekilde dâhil ederek gerçekleştirdiği süreç ele alınmıştır. Nitekim bu süreç incelenirken "bireyin, toplumun ve birey içinde toplumun çeşitli eylem ve söylemlerinin kültürel ve estetik boyutlarını iletişimsel bir yaklaşımla ele alan halkbilimi disiplinin" (Keskin, 2019, s. 930) değişken ve dinamik yapısının yanında, farklı bağlamlarda kendini yeniden üretilebilir kılmaları süreci de incelenen bir diğer olgudur.

Somut ve somut olmayan kültürel mirasın çeşitli turizm faaliyetleri kapsamında kullanılmasının birçok farklı işlevi, bağlamı ve paydaşı vardır. Nazım Çokişler (2021) tarafından geliştirilen kuramsal çerçeve önerisinde geleneksel ürün merkezli bakış açısının yerine, bağlam merkezli bir perspektif önerilmektedir. Bu perspektif, kültürel mirasın turizmdeki rolünü anlamak için "ne, kim, neden, nasıl, nerede ve ne zaman" gibi

soruların sorulması gerektiğini vurgulamaktadır. Kültürel mirasın turizmde kullanımı, kültürel mirasın kendisi, halk, turizm işletmeleri, turistler ve devlet gibi çeşitli paydaşların farklı beklenti ve işlevleri etrafında şekillenmektedir. Bu paydaşların ihtiyaçları ve hedefleri, kültürel mirasın hangi bağlamlarda, hangi süreçlerde ve hangi amaçlarla kullanıldığını belirlemektedir. Bağlam merkezli halk bilimi kuram ve yöntemlerinden yola çıkarak “kültürel unsurların turizmde kullanımı da benzer bir bakış açısıyla; ‘ne, kim tarafından, nerede, nasıl, ne zaman ve neden’ sorularının sorulmasıyla incelenebilir ve böylece analitik bir çerçeve oluşturulabilir” (Çokişler, 2021, s. 90). “Ne” ve “Kim” sorularına verilecek olan cevaplar paydaşları, “Nerede”, “nasıl” ve “neden” sorusunun cevapları bağlamı, “neden” sorusu ise işlevleri ortaya koyacaktır. Beş farklı paydaşa göre kültür ürünlerinin turizme kullanılmasının işlevleri Çokişler (2021) tarafından şu şekilde açıklanmıştır;

- “Kültürel Miras Açısından: Tanınma, Yaşatma
- Halk Açısından: Ekonomik Fayda Sağlama, Geçmişle Bağ Kurma
- Turist Açısından: Öğrenme/Deneyimleme, Eğlenme
- Turizm İşletmeleri Açısından: Ekonomik Fayda Sağlama, Sosyal Sorumluluk
- Devlet Açısından: Kültür ve turizm politikalarını hayata geçirme”.

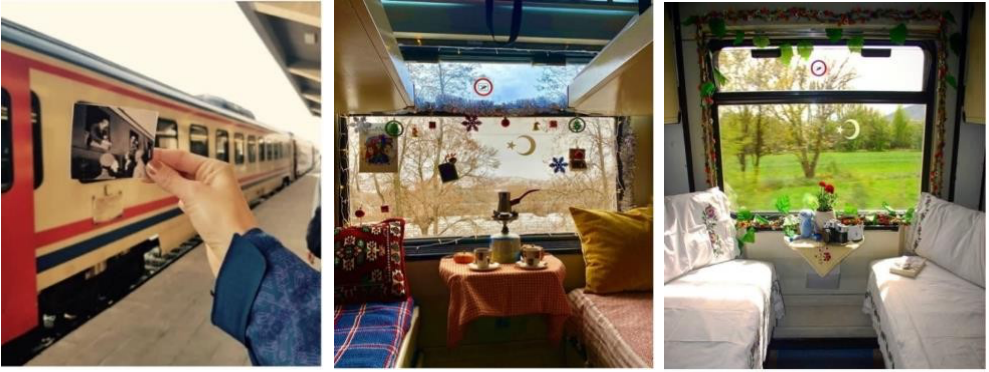
Çokişler (2021) tarafından geliştirilen kuramsal çerçeve ışığında Turistik Doğu Ekspresi seyahati boyunca ziyaret edilen duraklarda somut ve somut olmayan kültürel miras ürünlerinin beş farklı paydaş açısından farklı işlevlerde kullanıldığı görüldü. Kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanabilmesi ve farklı bağlamlarda özellikle turistler için tasarlanmış mekânlarda yaşatılması, Turistik Doğu Ekspresi’nin durakları üzerindeki şehirlerde yaşayan ve kültürel mirasın asıl sahibi olan insanlar için ekonomik gelir elde edilmesi, tren yolculuğu boyunca turistler için bölge ve bölge kültürü hakkında yeni bilgilerin öğrenilmesi, deneyimletilmesi ve günlük işleyleştirmen uzaklaşarak eğlence ihtiyacını karşılaması, Turistik Doğu Ekspresi turlarını düzenleyen, kültürel mirasın tanıtılmasında ve farklı bağlamlarda devamlılığının sağlanmasın önemli bir paydaş olan turizm şirketleri açısından maddi bir kazanç kaynağı olması, sosyal sorumluluk işlevi, devlet açısından ise yeni kültür ve turizm politikalarını gerçekleştirmesi gibi işlevleri bulunmaktadır.

Nostalji ve Deneyim Ekonomisi Ekseninde Turistik Doğu Ekspresi

“1.0” olarak adlandırılan kitlesel odaklı pazarlama anlayışından sonra “2.0” olarak tanımlanan ve kendinden önceki pazarlama anlayışının eksiğini kapatan sosyal pazarlama egemenliği tüketiciye bırakmıştır. Ancak her iki pazarlama anlayışında da tüketicinin duygusal yanı ihmal edilmiştir. Bugünün mutsuzluk ve kaygılarından geçmişin değer ifadesi olan nostaljiye sığınarak kurtulmaya çalışan tüketici ise bunu “3.0” olarak adlandırılan ve deneyim ekonomisinin kapsamına giren katılımcı ve işbirlikçi pazarlama yaklaşımı ile yapmaya çalışmaktadır (bk. Altıntuğ, 2011, s. 266).

3.0 pazarlama anlayışının ana bileşenlerinden birisini oluşturan nostalji, özellikle tren turizmi kapsamında turistlere deneyimler sunar. “Geçmişe duyulan özlem duygusunu ve geçmiş deneyimleri tekrar yaşama arzusu barındıran nostaljinin turizm hareketlerini de etkilediği görülmektedir” (Güney ve Kızılırmak, 2021, s.703). Doğu Ekspresi’nin asıl amacı olan taşımacılığın haricinde bir turizm aracı hâline gelmesinde kendi nostaljik turistik temasını oluşturan ve deneyimlerini sosyal medya hesaplarında

paylaşan kitlenin varlığı önem taşımaktadır. “Nostaljik duygular sunan her türlü mekân, ürün ve deneyim kültür ve yaratıcılığın kesişim kümesini oluşturur” (Zoğal, Emekli,2017, s. 32). Yine bu noktada postmodern turistlerin nostaljik unsurlarla ve temalarla seyahat etme isteklerinin altındaki nedenler önemlidir. Erol Gülüm’ün yaratıcı turizm ve halk kültürü ilişkini ele aldığı yazısında belirttiğine göre bu durum çağdaş insanın ruhsal durumunda ve yaşam tarzında aranmalıdır. Bireyselleştirilmiş olan modern insan sosyal bir varlık olmasının bir sonucu olarak hâla kolektiviteye bağlanma ihtiyacı duymaktadır. Bunu gerçekleştirirken de geçmişî enformatik bir tarih öğrenimi olarak değil, yaratıcı imajlarla süsleyerek eğlence nesnesine dönüştürerek yapmaktadır (Gülüm, 2015, s. 94-95). Turistik Doğu Ekspresi seyahati boyunca sosyal medya üzerinden paylaşılan fotoğraflara bakıldığı zaman nesneler aracılığıyla nostaljik bir mekân oluşturulduğu ve yine çeşitli nesneler kullanılarak tematikleştirme, romantizm ve otantikliğin yaratıldığı görülmektedir. Gülnaz Çetinkaya’nın geleneğin kültürel dönüşümüne bağlı yüklendiği yeni endüstriyel işlevleri kültür turizminin ve tanıtımının yeni ritüelistik kalıpları bağlamında işlevsel olarak incelediği çalışmasında da belirttiği gibi: “Nostalji ve romantizmin egemenliğini devam ettirdiği modern dünyada geçmiş ve bugün bir araya getirilmiş böylelikle yeni hafıza mekânları oluşturulmuştur” (Çetinkaya, 2020, s. 138)

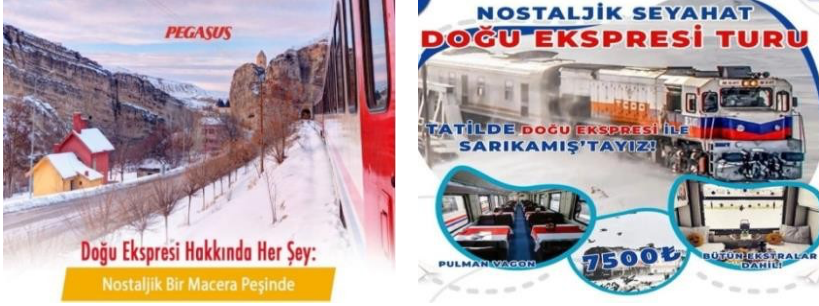

Görsel 1. 2. ve 3. Yolcular tarafından nesnelerle oluşturulan nostaljik ortam (URL-1, URL-2, URL-3)

Nostalji kavramıyla ilgili olarak “gerçek nostalji” “canlandırılmış nostalji” ve “toplular nostalji” başlıkları altında sınıflandırma mevcuttur. Gerçek nostalji tecrübe edilmiş geçmişe yönelik bir özlem olmakla birlikte, kişinin kendisinin bizzat yaşadığı bir olay üzerine tecrübe edilebilir. Canlandırılmış nostalji dolaylı olarak tecrübe edilmiş veya gerçek olana ulaşmak mümkün olmadığında canlandırılan nostaljidir. Belirli uyarıcı nesnelerle canlandırılmış nostalji ortaya çıkmaktadır. Nesneler ve objeler aracılığıyla kişi, objenin temsil ettiği olayı aslında hiç yaşamamışken de nostaljik hissedebilir ya da sembolik bir anlam yükleyebilir. Toplu nostalji ise bir kültür, nesli ya da ulusu temsil eden geçmişe karşı duyulan özlem olarak nitelendirilir (Eser, 2007, s. 117-119).

Sosyal medya üzerinden paylaşılan fotoğraflara bakıldığında Turistik Doğu Ekspresi ile seyahat eden yolcuların geçmişe ait objelerle vagonlar içerisinde nostaljik bir bağlam yarattığı görülmektedir. Turistler tarafından oluşturulan ve sosyal medya üzerinden paylaşılan bu görüntüler sayesinde trenin popülerliği artmakta ve bizzat bağlamı yaratanların eliyle nostaljik pazarlama anlayışı gelişmektedir. Başaran’a göre; “Geçmişle bağlantısı olan pek çok olay, uygulama, nesne veya olgular, nostaljinin etkisi altına girdiğinde kendiliğinden pozitif bir imaja bürünmektedirler” (2021, s. 640).

Turistik Doğu Ekspresi'nin adeta olmazsa olmazı olarak nitelendirebileceğimiz nostalji teması turistler tarafından bir akım hâline getirildikten sonra turizm endüstrisi tarafından bir pazarlama yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Necla Orta, bizim “kültürel nostalji” olarak ifade ettiğimiz yeni anlayışta şu çerçeveyi çizer: “Nostalji, kültür endüstrisinde dolayısıyla kültür ekonomisinde hedef kitlesini özellikle geçmişe özlem duyan kişilerin oluşturduğu tüketici profilleri için çeşitli alanlarda pek çok işlevde kullanılabilir” (Orta, 2023, s. 1126).

Görsel 4. ve 5. Turizm şirketlerinin afişlerinde nostalji vurgusu (URL-4, URL-5)

Tülay Güney ve İsmail Kızıllırmak (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Doğu Ekspresi seyahatine katılan turistlerin nostalji eğilimleri ve Doğu Ekspresi reklamlarıyla uyarılmış nostalji algılarını belirlenmiştir. 387 kişi ile yapılan anket çalışmasına göre katılımcıların Doğu Ekspresi seyahatine katılmalarıyla aile, akrabalık ilişkileri ya da yaşanmışlıkları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve seyahate katılanların nostaljik eğilimlerinin yoğun olduğu tespit edilmiştir. Böylece nostalji eğiliminin Doğu Ekspresi üzerinden uyarıldığı ve seyahat talebine dönüştüğü sonucuna varılmıştır (Güney ve Kızıllırmak, 2021, s. 1711).

Görsel 6. TCDD tarafından düzenlenen “O an” isimli fotoğraf yarışması afişi (URL6)

Nostaljik öğelerin kullanılarak yaratıldığı bağlamları sosyal medya üzerinden paylaşan grubun sayesinde seyahate olan ilginin arttığının farkına varılmasıyla TCDD “O an” isimli bir fotoğraf yarışması düzenlemiş ve seyahat boyunca çekilen fotoğrafların içerisinden dereceye girenleri ödüllendirmiştir.

Sıradan bir şehirlerarası demiryolu seyahatinden yaratıcı turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği deneyimsel bir yolculuğa dönüşen Turist Doğu Ekspresi'nin

destinasyonları oldukça zengin kültürel miras varlıklarına sahiptir. Her gün saat 15:55'te Ankara'dan hareket ederek ertesi gün 00:37'de Kars'a ulaşan tren Ankara-Kars arasında Erzincan ve Erzurum'da; Kars-Ankara arasında ise İliç, Divriği ve Sivas'ta 3'er saatlik molalar gerçekleştirmektedir (TCDD Taşımacılık A.Ş., 2023). Turizm şirketlerinin hazırladıkları programlara göre bu süreler değişkenlik gösterebilmektedir.

Örneklem olarak seçilen turizm şirketlerinin hazırladığı programlara bakıldığı zaman;

1. Gün: Çifte Minareli Medrese, Erzurum kongre binası, Erzurum kalesi, Taş Han, Erzurum Cağ Kebabı, Pasinler, Çobandede Köprüsü,

2. Gün: Kars Ani Harabeleri, Kanlı Tabya, Kafkas Cephesi Harp Müzesi, Menuçehr Camii, Çıldır Gölü Atlı Kızak, Kars Kaşarı Alışverişi, Kafkas Gecesi ve Aşık Atışması

3. Gün: Kars Kalesi, Taş Köprü, Hasan Harakani Türbesi, Kümbet Camii, Sarıkamış Şehitliği, Sarıkamış Kayak Merkezi (URL-1)

Yine başka bir turizm şirketinin internet sitesinde bulunan; “bu benzersiz deneyimi neden yaşamamız gerektiğine dair derlediğimiz bazı nedenler” başlıklı yazıda;

“1. Nefes kesici manzaralarla dolu macera dolu bir tren yolculuğu: Anadolu'nun kalbine doğru yol alırken, pencerinizden karla kaplı dağların, bembeyaz ovaların ve kristal berraklığındaki göllerin muhteşem manzaralarını izleyebilirsiniz.

1. Tarihin İzlerini Takip Edin: Kars, Osmanlı'dan Rusya'ya, Selçuklulardan Urartulara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehir. Ani Harabeleri, Kars Kalesi gibi tarihi yapıları keşfederken, bu medeniyetlerin izlerini adım adım takip edeceksiniz.

2. Gastronomik Bir Keşif: Kars, özellikle peyniri ve kazı ile ünlüdür. Bu eşsiz lezzetleri yerinde denemek, gastronomi tutkunları için kaçırılmayacak bir fırsat.

3. Yerel kültür ve Gelenekler: Kars halkının sıcakkanlılığını, misafirperverliğini yakından deneyimleyebilir, yerel dansları, müzikleri ve gelenekleriyle tanışabilirsiniz.” (URL-7) ifadeleri yer almaktadır.

Sosyal medya üzerinden gezi turları düzenleyen bir şirkete ait programa bakıldığında da Turistik Doğu Ekspresi seyahati boyunca birçok farklı durakta çeşitli etkinlikler düzenlendiği görülmektedir;

Kars-Ani Harabeleri Turu:

1. Büyük Katedral
2. Resimli Kilise
3. Selçuklu Sarayı
4. Menuçehr Cami
5. Çıldır Gölü
6. Fethiye Cami
7. Kars Kalesi
8. Kanlı Tabya
9. Harp Tarihi Müzesi
10. Aşık Geleneği
11. Kafkas Gecesi
12. Doğu Ekspresi ile Erzurum Yolculuğu

13. Yakutiye Medresesi
14. Taşhan
15. Üç Kümbetler
16. Çifte Minareli Medrese (URL8)

Turizm şirketleri tarafından organize edilen tur programlarında veya bireysel olarak çıkılan seyahatte ziyaret edilen yerlere bakıldığı zaman birinci durak olan Erzincan'da üç saat süren mola verilmektedir. Ankara'dan yola çıkan treni Erzincan halkı ve yerel yönetimler büyük bir coşkuyla karşılamaktadır. Yolcular ilk olarak mola verdikleri Erzincan tren garında Erzincan halk oyunları ekibinin gösterisiyle ve Erzincan halk mutfağına ait lezzetleri tadacakları stantlarla deneyim süreçlerine başlamaktadırlar. Tulum Peyniri, Erzincan Kesme Kadayıfı, Kemaliye Dutu gibi coğrafi işaret tescilli alan ürünler tren garı içerisinde satışa sunulmaktadır. Özellikle kadınlar tarafından satışa sunulan ürünler sayesinde yerel kültürel mirasa ait unsurlardan ekonomik gelir elde edilmektedir. Yerel sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada gelenek kültüründen yararlanılmaktadır. Erzincan durağında ziyaret edilen doğal ve kültürel miras alanlarına bakıldığında ise Girlevik Şelalesi, Terzibaba Türbesi, Erzincan Kalesi ve Saat Kulesi'nin en çok ziyaret edilen yerler olduğu görülmektedir.

Görsel 8. *Erzurum tren garında satışa sunulan çağ kebabı (URL10)*

İkinci durak olan Erzurum'da ise Erzincan tren garında olduğu gibi halk oyunları ekibi ve Erzurum halk mutfağına ait lezzetler ile turistler karşılanmaktadır. Turistik Doğu Ekspresi seyahatinin başladığı ilk saatlerden itibaren yöre halkı ve halk kültüre ait unsurlar turistlere eşlik etmektedir. Yine Gülüm'e göre, "Turistlerin hizmetine sunulan yerel-kültürel ortamlar, doğal çevrenin geleneksel pratiklerin ve kültürel belleğin eş zamanlı tüketilmesine olanak sağladığından turizm ve halk kültürünün kesiştiği bir alandır" (2015, s. 87). Erzurum Barı ile karşılanan turistler daha sonra coğrafi işaret tescilli Oltu Çağ Kebabını tatmaktadırlar. Bu ve benzeri karşılaşmalar ile mola verilen sürede yerel olmayanların yerel olmalarına olanak sağlanmakta ve böylece turistler için gündelik hayatın yeniden üretimi söz konusu olmaktadır. Henri Lefebvre'nin mekânın sosyal bir ürün olduğu yönündeki argümanından yola çıkılarak turistlerin ve yöre halkının, birbirini gözlemlemek ve birbirinden öğrenmek için birlikte yarattığını ve mekânın toplumsal üretimi fikriyle çok uyduğu söylenebilir. Greg Richards tarafından belirtilen mekânın toplumsal üretim fikri konu özelinde turistik mekân üretimi olarak düşünülebilir (Lefebvre 2014; Richards, 2014, s. 5).

Görsel 9. *Erzurum tren garında yolcuları karşılayan halk oyunları ekibi (URL10)*

Geçmişte var olan turizm anlayışına göre turistler şirketlerin planladığı otellere gidiyor ve bu otellerdeki turizm personellerinin sunduğu animasyonları tüketiyorlardı. Ancak Turistik Doğu Ekspresi'nde olduğu gibi yaratıcı turizm anlayışında tüketiciler tedarik zincirini aşarak standartlaştırılmış mekânların ötesinde yöre halkı ile ortak yaratıcı bir süreç içerisine girmektedirler. Bu ortak yaratıcı süreç ise gündelik olanın ziyaretçiler için yeni şekillerde çerçevelenmesiyle yaratılmaktadır. Böylece yeni turizm algısına bağlı olarak turistler için önemli olanın artık sadece somut çekicilikler olmadığını, aynı zamanda atmosfer olduğunu da göstermektedir. Bu atmosfer sağlayıcısı da yöre halkının bizzat kendisidir.

Görsel 11. *Kars tren garında yolcuları karşılayan halk oyunları ekibi (URL11)*

Görsel 12. *Kars tren garında yolcuları karşılayan âşıklar (URL12)*

Erzurum tren garında verilen üç saatlik molada Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi, Üç Kümbetler, Erzurum Kongre Binası gibi şehrin sembolü haline gelmiş mekânlar ziyaret edilmektedir. Cağ Kebabı, kadayıf dolması ve göğermiş küflü peyniri tatma fırsatı bulan ziyaretçiler aynı zamanda seramik-çömlek yapımıcılığı, deri işçiliği, taş işçiliği, bakırcılık, ebru sanatı, maden işçiliği, ahşap ve ağaç işçiliği gibi Erzurum'da yaşayan geleneksel mesleklerin icra edildiği hanları ve çarşıları da ziyaret etmektedir. (URL5)

Ankara'dan yola çıkan Turistik Doğu Ekspresi Erzincan ve Erzurum'da verdiği molalardan sonra son durak olan Kars'a ulaşmaktadır. Seyahat boyunca turistlerin en fazla zaman geçirdiği durak olan Kars'ta yerel yönetim ve yöre halkının iş birliği ile tren karşılanmaktadır. Önceki duraklarda olduğu gibi Kars'ta da halk oyunları ekibinin yanında sazı elinde âşıklar da hoş geldiniz deyişleri söyleyerek otuz bir saatlik yolculuğunu tamamlayan turistleri karşılamaktadırlar. Üç farklı durakta gerçekleşen karşılama törenleri sosyal medyada paylaşılan fotoğraf ve videolara bakıldığında turistlerce en çok ilgi gören deneyimlerden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu

karşılımların gerçekleşmesinde halk kültürü unsurlarının hammadde kaynağı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yöreyle ait halk oyunları, halk müziği, geleneksel giyim-kuşam, halk mutfağı ve geleneksel meslekler bu unsurları oluşturmaktadır. Bir milletin veya yörenin folk kültürünün otantikliğini ve kültürel mirasını yansıtan her türlü ürün, mekân ve deneyimin bu çağda rağbet gördüğü kesindir. Gülüm'ün (2015, s. 87) de ifadesiyle bu da halk kültürünün korumacı değil, yenilikçi ve yaratıcı hamlelerle nasıl popüler olduğunu gösterir.

Turistik Doğu Ekspresi'nin son ve en popüler destinasyonu olan Kars'ta turistler için birçok farklı noktada ziyaret seçenekleri bulunmaktadır. Turizm şirketlerinde ve bireysel olarak gerçekleştirilen seyahatlerde en fazla tercih edilen yerlere baktığımızda Kars Ani Harabeleri, Kanlı Tabya, Kafkas Cephesi Harp Müzesi, Menuçehr Camii, Çıldır Gölü, Kars Kalesi, Taş Köprü, Hasan Harakanî Türbesi, Kümbet Camii, Sarıkamış Şehitliği ve Sarıkamış Kayak Merkezi'nin olduğu görülmektedir. Zengin bir somut kültürel miras varlığının yanı sıra Âşıklık geleneğinin Anadolu coğrafyasındaki merkez konumunda bulunan Kars, bu kültürel miras varlığını yeniden işlevlendirilebilir bir hâle getirmek için yaratıcı turizm faaliyetleri ile entegrasyonunu sağlamaktadır. "Kentlerin verimliliği ve başarısı öncelikle yaşayan kültürel mirasın değerlendirilmesine veya değerine değer katılmasına bağlıdır" (Özdemir, 2020, s. 10). Doğal, tarihî ve kültürel miras verimlerini etkili bir şekilde kullanarak yerel kimliğin ön plana çıktığı bir kent olarak Kars, sosyal, kültürel ve ekonomik deneyimleri birbirine çeşitli pratiklerle bağlamaktadır.

Turistik Doğu Ekspresi'nin dönüş yolculuğundan önce turistler için çeşitli tasarlanmış mekânlarda âşıklar gecesi düzenlenmektedir. Doğu Anadolu âşıklık geleneğinin önemli bir merkezi olan Kars'ta eski icra bağamlarını kaybeden ve dolayısıyla günden güne etki alanı daralan âşıklar, bu tür turizm organizasyonları ile geleneğin özellikleri bilmeyen fakat meraklı bir dinleyici kitlesine sanatlarını icra etmektedirler. Turistik Doğu Ekspresi turlarına âşıkların dahil edilmesiyle birlikte yeni bir iş alanı da ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu durumdan kazanç elde eden âşıklar 2019 yılında Covid-19 salgını sebebiyle tren seyahatlerinin iptal edilmesiyle yaklaşık bir yıl süreyle sanatlarını icra edememişlerdir. Bunun üzerine Âşık Ensar Şahbazoğlu ile Âşık Ayhan Şimşekoğlu tren turlarının tekrar başlaması için yetkililere şiirleri ile şöyle seslenmişlerdir:

Âşık Ensar Şahbazoğlu

Turizmin kervanını
Serhat Kars'a bekliyoruz
Yurdumuzun insanını
Serhat Kars'a bekliyoruz
Sazımızı çala çala
Trenimizi bekliyoruz
Gâhi ağlar gâhi güler
Trenimizi bekliyoruz

Âşık Ayhan Şimşekoğlu

Şimşekoğuluyum girişsin
Gönül maksuda erişsin
Sesimiz turizm bakanımıza erişsin
Serhat Kars'a bekliyoruz
Ayrı kalmasın canımız
Serhat Kars'a bekliyoruz
Sayın Cumhurbaşkanımız
Serhat Kars'a bekliyoruz (URL13)

Âşıkların bu turizmdeki rolleri, yalnızca kültürel bir mirasın temsilcileri olarak değil, aynı zamanda yerel ekonomiye katkı sağlayan bir aktör olarak da değerlendirilmektedir. Bu geleneksel sanatçılar, performansları ile turistlere bölgenin kültürel kimliğini tanıtmakta, folklorik değerleri yaşatmakta ve izleyicilere özgün deneyimler sunmaktadır. Bu sayede, hem yerel halkın kültürel mirası korunmakta hem de bu miras üzerinden yeni

ekonomik fırsatlar yaratılmaktadır. Örneğin, âşıkların gerçekleştirdiği etkinlikler, sadece seyahat edenler için eğlenceli bir deneyim sunmakla kalmayıp, aynı zamanda yerel ürünlerin tanıtımı ve satışı için de bir platform oluşturmaktadır. Ayrıca, âşıkların etkinliklerdeki varlığı, bölgeye olan ilginin artmasına ve dolayısıyla daha fazla turist bölgeyi ziyaret etmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, yerel ekonominin canlanmasına ve kültürel mirasın daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, âşıkların turizm organizasyonlarındaki katkıları, kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve yerel ekonominin gelişimi açısından dikkate değer bir öneme sahiptir.

Turistik Doğu Ekspresi durakları üzerinde gerçekleşen deneyimlerin nasıl bir teorik modelle açıklanabileceği sorusuna cevap veren “Deneyimsel Turizm Bağlamında Tren Turizmi: Doğu Ekspresi ve Turistik Doğu Ekspresi Seyahatleri Örnekleri” adlı çalışmaya bakıldığında;

- Duygusal Deneyim
- Gastronomik Deneyim
- Hedonizm (Hazcılık)
- İnovatif Deneyim
- Otantiklik (Nostalji)
- Popüler Kültür
- Sembolizm
- Sosyal Etkileşim başlıklarının olduğu görülmektedir (Bayraktar, 2020, s. 89).

Yaratıcı turizm faaliyetlerinin odağında gerçekleşen bir seyahat olan Turistik Doğu Ekspresi’nin deneyim inovasyonu aynı zamanda ekonomik bir değeri de barındırmaktadır. Ürün ve hizmet kalitesi sağlama odaklı hizmet ekonomisinden ziyade unutulmaz bir deneyim sunan sahneleme odaklı deneyim ekonomisinin (bk. Çulha, 2020, s. 496) varolduğu seyahatte müşteri deneyimine hizmet edildiği görülmektedir.

Şekil 1. Pine ve Gilmore tarafından oluşturulan deneyimin dört alanı

“Deneyim ekonomisi yatay ve dikey ekseninde eğitim deneyimi, estetik deneyim, eğlence deneyimi ve kaçış deneyimi olarak modellenmektedir” (Pine ve Gilmore, 2011, s. 46).

Tren yolculuğu boyunca seyredilen fiziksel çevre ve ziyaret edilen tarihî-kültürel mekânlar estetik deneyimin bir parçasını oluşturmaktadır. Tren içerisindeki bireysel eğlenceler ve yolculuğun çeşitli aşamalarındaki performanslar eğlence deneyimini meydana getirirken zihinsel katılımın gerçekleştiği, bölge, mekân ve ürünler hakkında

yeni bir bilginin öğrenildiği veya rehber tarafından öğretildiği durumlar eğitim deneyimini oluşturmaktadır. Son olarak günlük hayattan kaçışın gerçekleştiği, geçirilen zamana ve mekâna uyumun sağlandığı noktada kaçış deneyimi gerçekleşmektedir. Değişen toplum yapısına göre farklılık gösteren ekonomik yapıların kronolojik kaynaklarına bakıldığı zaman toprak, makine ve yaratıcı fikir olduğu görülmektedir. Yaratıcı fikirlerin ve uygulamaların ortaya çıkması için yerel kültür ile bağlantı kurulmalıdır. Çoğu kez kültür ve ekonomi kavramlarının yan yana kullanılmasından doğan olumsuz tavrın aksine, var olan kültürel mirastan ve geleneksel bellekten gelir elde etme sürdürülebilirlik açısından önemli bir konudur. Kültürel mirasın evrensellik, çeşitlilik, çağcılık ve yaratıcılık nitelikleriyle etkili bir planlama, kurgulama ve temsil sitemine dayalı, yeniden işlevlendirilebilir bir yapıda olması gerekir (Gülüm, 2021, s. 475). Yeniden işlevlendirilme sürecinde geleneksel bağamları korumanın ve yaşatmanın her durumda mümkün olmadığı ve yeni bağamların oluşturulması gerektiği görülmektedir. Bu noktada kültürel mirasın kendini sürdürülebilir kılması sağlanacaktır.

Meta, mal ve hizmet ekonomisinden sonra birçok farklı sosyal ve kültürel değışkene bağlı olarak insanların deneyim ihtiyaçlarını karşılayan deneyim ekonomisi dönemi başlamıştır. Rasyonel bir pazarlama anlayışının yerine duygulara hitap eden deneyimsel pazarlama, toplumsal ve kültürel çevreyi de dikkate alarak pazarlama anlayışını sürdürmektedir. Deneyim ekonomisinin en verimli örnekleri turizm endüstrisinde ortaya çıkmaktadır. Turistlerin gerçek deneyimler yaşama ve yerel olanla iç içe olma talebi deneyimsel turizm anlayışını meydana getirmiş ve buna bağlı olarak turizm endüstrisi içerisinde deneyim ekonomisi hız kazanmıştır. Turistik Doğu Ekspresi üzerinden yorumlanacak olursa, tren güzergahındaki durakların somut ve somut olmayan kültürel miras verimleri açısından zengin olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra var olan kültürel miras unsurları, turizm faaliyetleri ve ekonomik çıktılar arasında sürdürülebilirlik ilkesine bağlı olarak gerçekleşen karşılıklı ilişki dikkate değerdir. Turistik Doğu Ekspresinde gerçekleşen bu karşılıklı yararın sonuncunda turistlerin yaşadığı deneyimlerin yanı sıra şehrin yaratıcılık faaliyetlerinin canlandığı, kent merkezli sürdürülebilir kalkınma süreçlerinin ilerlediği ve geleneğin bilgisinin farklı bağamlarda ve amaçlarda yaşatılmaya devam ettiği görülmektedir.

Sonuç

Folklor; insan-toplum ve çevre arasındaki ilişkiler bütününü kendi yöntem ve yaklaşımlarıyla inceleyen bir bilim dalıdır. Söz konusu ilişkinin değışken ve dinamik yapısı folklor ürünlerinin de yapı, işlev ve içeriklerinin farklı bağamlarda yeniden üretilmesini mümkün kılar. Bir tren rotası üzerinde bulunan tarih, kültür ve doğanın etkileşimiyle şekillenmiş olan folklorik ürün ve içeriklerin; giyim-kuşam, yeme-içme, müzik ve eğlence anlayışları, yöresel mimari ve hafıza mekânı gibi örneklerin yeni turizm anlayışları bağlamında bir kültürel tüketim ve deneyim ekonomisi alanına dönüşmesi, söz konusu yeniden üretim ve işlevlendirme bağlamı olarak gösterilebilir.

Doğu Ekspresi, Türkiye'nin demir yolu seyahatlerinde önemli bir rotayı temsil etmektedir. Tarihî, kültürel ve doğal güzellikleri bir araya getirerek seyahat deneyimini zenginleştiren bu tren hattı, Turistik Doğu Ekspresi'nin başlamasıyla nostaljik bir turizm fenomenine dönüşmüştür. Ekonomik değerlerdeki değışimler ve postmodernizmin etkisi altında, deneyim ekonomisinin yükselişi turizm sektörünü derinden etkilemiştir. Turistik Doğu Ekspresi, bu dönüşümün bir yansıması olarak, yerel kültürel mirası ve deneyimi turistlere sunarak sürdürülebilir turizm pratiklerine katkıda bulunmaktadır. Yolculuk

boyunca yerel ürünlerin, geleneklerin ve mekânların deneyimlenmesi, turistler için bir kültürel zenginlik sunmaktadır. Doğu Ekspresi'nin sunduğu bu deneyim, folklor ürünlerinin yaratıcı turizmde nasıl kullanılabileceği konusunda da iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, Turistik Doğu Ekspresi, toplumsal değişim süreçlerinin turizm algısını ve ekonomik değer süreçlerini nasıl etkilediğini anlamak için önemli bir araç olarak çalışma içerisinde ele alınmıştır. Modern tüketicilerin talepleri ve beklentileri, turizm endüstrisini en büyük bağlam sağlayıcısı ve deneyim üreticisi hâline getirmiştir. Sahneleme odaklı deneyim ekonomisi, turizm endüstrisinin sunduğu çeşitli deneyimlerle ön plana çıkmaktadır. Postmodern turizm paradigmasıyla birlikte ortaya çıkan yaratıcı turizm, deneyim turizmi, yavaş seyahat ve alternatif turizm gibi yeni turizm türleri, tüketicilere farklı deneyimler sunmaktadır. Bu turizm türlerinin yükselişinde, ekonomik değişimlerin yanı sıra kültürel değişim pratiklerinin de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle yerel kapasiteyi kullanarak özgünlük, bireysellik ve sürdürülebilirlik odaklı turizm faaliyetleri artmaktadır. Turistik Doğu Ekspresi gibi deneyimsel turizm örneklerinde, bireyler sadece seyahat etmekle kalmayıp aynı zamanda çevrelerini ve kültürlerini deneyimleyerek öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Doğu Ekspresi'nin rotasında bulunan şehirlerin özgün kültürel değerleri, yaratıcı turizmin odak noktalarından biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Turistik Doğu Ekspresi örneğinden yola çıkarak bir bölgenin halk kültürü, somut ve somut olmayan kültürel mirası ve belleğinin kültürel bağlam içinde tüketiciyi üretim sürecine aktif bir şekilde dâhil ettiği gözlemlenmektedir. Yerel kültürün deneyimlenmesi, turistik deneyimin hatırlanabilirliğini artırırken turistlerin o bölgeyle olan bağlarını güçlendirmektedir. Bu bağlamda, Turistik Doğu Ekspresi gibi deneyimsel turizm örnekleri, turizmin sadece bir seyahat aracı olmaktan öte, kültürel bir etkileşim ve öğrenme platformu olarak da değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Turistik Doğu Ekspresi gibi yaratıcı turizm faaliyetlerinin yeni deneyim ve ekonomik değer arasında önemli bir ilişki taşıdığı söylenebilir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsur olarak vurgulanan turistik deneyimlerin, yerel kültürle bağlantı kurarak yaratıcı fikirlerin ortaya çıkmasına olanak tanıdığı görülmektedir. Bu bağlamda, kültürel mirasın yeniden işlevlendirilmesi ve korunması için ekonomik gelir elde etme stratejilerinin kültürel kimliği yaşatmayı hedeflemesi gerektiği ifade edilmektedir. Sonuç olarak, Turistik Doğu Ekspresi gibi deneyimsel turizm faaliyetlerinin, turistlerin yaşadığı deneyimlerin ötesinde, şehirlerde yaratıcılık faaliyetlerini canlandırarak sürdürülebilir kalkınma süreçlerine katkı sağladığı ve kültürel mirasın yaşatılmasına olanak tanıdığı sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle, turizm endüstrisinde deneyim ekonomisinin öneminin giderek arttığı ve kültürel mirasın korunması ile ekonomik değer arasındaki dengenin önemli olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Turistik Doğu Ekspresi örneği üzerinden yaratıcı turizmin kültürel miras ve deneyim ekonomisi ile ilişkisi ele alınmıştır. Ancak, bu konunun çok disiplinli yapısı göz önüne alındığında, kültürel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi üzerine daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle antropoloji, ekonomi, çevre bilimi ve sosyoloji gibi disiplinlerin katkılarıyla turizm ve kültürel miras arasındaki ilişki daha derinlemesine incelenebilir. Gelecekteki çalışmalar, yaratıcı turizmin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini, halkın bu tür projelere katılımının sağlanması ve turizm faaliyetlerinin sosyoekonomik yansımalarını araştırarak konuyu zenginleştirebilir. Ayrıca, Doğu Ekspresi gibi projeler üzerine yapılacak disiplinler arası

çalışmalar, turizm deneyimlerinin kültürel miras üzerindeki kalıcı etkilerini analiz ederek hem turizm hem de kültürel koruma alanlarında yeni perspektifler sunabilir. Bu çalışmalar, kültürel mirasın ekonomik değer ile olan dengesinin sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama potansiyelini de gözler önüne serebilir.

Kaynakça

- Altıntuğ, N. (2011). Değerlere hitap eden pazarlamanın nostalji boyutu. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 265-273. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/150988>
- Avcı, C. (2023). Kadın konulu karikatürlerde beden estetiği: mizahın modernizm eleştirisi mi?. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1188-1202. <https://doi.org/10.21547/jss.1348799>
- Başaran, U. (2021). Nostalji-kültür ilişkisi ve 21.yüzyıl Türk halk şiirinde nostaljik unsurlar üzerine bir değerlendirme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(34), 636-651. <https://doi.org/10.12981/mahder.899984>
- Bayraktar, Y. (2020). *Deneyimsel turizm bağlamında tren turizmi: doğu ekspresi ve turistik doğu ekspresi seyahatleri örnekleri*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya, G. (2020). Hafızanın dönüşen mekânları “seyahat blogları”, kent belleğini “seyahat blogları”ndan okuma denemesi. *Milli Folklor Dergisi*, 16(128), 138-152. Erişim Adresi: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=128&Sayfa=140>
- Çokişler, N. (2021). Kültürel mirasın turizmde kullanımı: kuramsal bir çerçeve önerisi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*. 5(1), 87-98. <https://doi.org/10.30625/ijctr.931578>
- Çulha, O. (2020). Turizmde deneyim ekonomisi uygulamaları. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(2), 495-519. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.699160>
- Erkan, H. (2018). *Ekonomi sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eser, Z. (2007). Nostaljinin pazar bölümlene değişkeni olarak kullanılması üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 115-130. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziticaretturizm/issue/49892/639539>
- Gülüm, E. (2015). Yaratıcı turizm-halk kültürü ilişkisi ve yerelin popülerleşmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 27(105), 87-98. Erişim Adresi: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=105&Sayfa=84>
- Gülüm, E. (2021). Somut olmayan kültürel miras-kültürel yaratıcı endüstriler etkileşimlerine kültürel istatistikler çerçevesinden bakmak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(34), 468-483. <https://doi.org/10.12981/mahder.874738>
- Güney, T. & Kızıllırmak, İ. (2021). Nostaljik turizm: doğu ekspresi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1702-1716. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.885481>
- Keskin, A. (2019). Halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarasılık: “neden”, “ne zaman”, “nerede” ve “nasıl”?. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(28), 925- 944. <https://doi.org/10.12981/mahder.630893>

- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mehmetoğlu, M.& Engen, M. (2011). Pine and gilmore's concept of experience economy and its dimensions: an empirical examination in tourism. *Journal of Quality Assurance in Hospitality&Tourism*, 12(4), <http://dx.doi.org/10.1080/1528008X.2011.541847>
- Orta, N. (2023). Kültür endüstrisinde nostaljinin işlevleri, halk bilimsel açıdan bir değerlendirme. *Folklor Akademik Dergisi*, 6(3), 1118-1135. <https://doi.org/10.55666/folklor.1382570>
- Özdemir, N. (2020). Yaratıcı kentler ve yaşayan kültür. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 2-23. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1137339>
- Pine, J. ve Gilmore, J. (1998). *Welcome to experience economy*. Harvard Business School Press.
- Richards, G. (2014). *The new geographies of tourism*. Space, Place and Locality,
- Sarıtaş, M. (2002). Ekonomik kalkınmanın sosyo-kültürel temelleri. *Planlama Dergisi, Özel Sayı*, 395-406. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/DPTnin_Kurulusunun_42nci_Yili_Ozel_Sayi.
- Tezcan, M. (2008). *Kültürel antropoloji giriş*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Yaka, A. (2012). *Sosyal değişim ve Türk modernleşmesi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Zoğal, V. ve Emekli, G. (2017). Yaratıcı turizme kavramsal ve coğrafi bir yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(1), 21-34. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/342443>

Elektronik Kaynaklar

URL-1:

<https://x.com/karsrail/status/1240201637416841216?t=Rk366ycLO9txKlkM0wyccg&s=19> (E.T. 05.05.2024)

URL-2:

<https://www.instagram.com/p/Cmvb9ilq9m/?igsh=c3Vyd2pvMW1uNDAY> (E.T. 05.05.2024)

URL-3:

<https://gezilmesigerekenyerler.com/dogu-ekspresi-hakkinda> (E.T. 05.05.2024)

URL-4:

<https://www.flypgs.com/blog/tatil-konsepti/hafta-sonu-kacamagi> (E.T. 05.05.2024)

URL-5:

<https://www.tesnevsehir.org/2024/01/03/dogu-ekspresi-ile-kars-sarikamis-turu> (E.T. 05.05.2024)

URL-6:

<https://m.gazetekars.com/2-ulusal-dogu-ekspresi-tam-o-an-fotograf-yarismasi-basladi-26664h.htm> (E.T. 10.05.2024)

URL-7:

<https://www.turfirsati.com/ucakli-dogu-ekspresi-butik-kars-erzurum-turu> (E.T. 10.05.2024)

URL-8:

<https://www.posturizm.com.tr/dogu-ekspresi-1-gece-tren-2-gece-otel-konaklamali-kars-erzurum-turu-23-d.html> (E.T. 10.05.2024)

URL-9: <https://www.trthaber.com/foto-galeri/turistik-dogu-ekspresi-davul-zurnayla-karsilandi/41614.html> (E.T. 11.05.2024)

URL-10: <https://m.sabah.com.tr/erzurum/2021/12/16/turistik-dogu-ekspresi-aylar-sonra-yeniden-erzurumda> (E.T. 11.05.2024)

URL-11: <https://m.haberturk.com/turistik-dogu-ekspresi-karsta-coskuyla-karsilandi-3547168> (E.T. 11.05.2024)

URL-12: <https://www.yenicagri.com/turistik-dogu-ekspresi-yolcularina-sazli-sozlu-karsilama> (E.T. 11.05.2024)

URL -13: https://youtu.be/NXxqm_rTnRg?si=XSDgzD-ICslZm1Vo (E.T. 11.05.2024)